

הכתוב ויאריך בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי באר מים חיים ירמוז לבית אלוהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר 'מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו, ובמלכות אחשוורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר וגוי שהוא לעתיד. וכתוב בבית השלישי ירחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד".

"ותדע כי אלו שלשה דברים - שהם התורה והעבודה וגמילות חסדים, כמו שהיו אלו ג' דברים ג' עמודי עולם, נתנו לג' אבות שהם אברהם יצחק ויעקב שהם ג' יסודות ואבות העולם. ולכך ראוי שיהיה להם אלו ג' דברים שהם יסודות ועמודים לעולם.
וזה כי תמצא גמילות חסדים שהיה מידת אברהם. כמו שמבואר בכתוב שהיה זריז בכל גמילות חסדים, דהיינו קבלת אורחים. וכן ממה שהכתוב אומר ויטע אשל בבאר שבע, ודרשו ז"ל (סוטה י" ע"א) פונדק או פרדס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וכתוב (מיכה ז') תתן אמת ליעקב ולאברהם חסד, ודבר זה מבואר ואין להאריך כלל.
"יצחק זכה במידת העבודה שהרי הקריב עצמו על גבי מזבח. ובמדרש (ויק"ר פ"ב) אותו היום שהעלה אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח תקן הקב"ה שני כבשים אחד בשחרית ואחד בין הערבים שנאמר את הכבש האחד וגו'. וכל כך למה בשעה שישראל מקריבין תמידים על המזבח וקוראין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר עקידת יצחק בן אברהם, מעיד אני עלי שמים וארץ בין גוי ובין ישראל ובין אשה עבד ושפחה קורא את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר עקידת יצחק ע"כ. הרי כי בשביל העקידה היה העבודה אל הש"י. מפני כי יצחק הקריב עצמו אל הש"י, ולפיכך עיקר העבודה היה ליצחק שהקריב עצמו...
"יעקב היה לו מידת התורה, כמו שאמר (בראשית כ"ה) יעקב איש תם יושב אהלים, וכמו שרמזו חכמינו ז"ל במדרש יעם לבן גרתי ואחר עד עתה - אף על פי כן תרי"ג מצוות שמרתי, הרי לך כי יעקב היה לו מידת התורה".

הרי ביאר לנו המהר"ל, כי מידתו של יצחק אבינו היא היא העבודה. ובכן, גילינו את הקשר שבין יצחק לבין בית המקדש, שכל ענין בית המקדש הוא ענין העבודה, כידוע. נשתדל לעמוד על תוכנו של אותו עמוד שנתייחד על ידי יצחק אבינו.

ולכן כשכא הקב"ה לנסות את אברהם ולראות אם באמת הוא ירא אלקים, הוכרח לנסותו באופן שנראה כאילו הוא בניגוד ישיר ובכיוון ההפוך ממדת החסד. ולדוגמא: כשאמר לו הקב"ה לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, הרי הוצרך לעזוב את ביתו ואת אביו הזקן, דבר שבדאי הכאיב לו. לאחר כך הוא נצטוו לגרש מביתו את הגר ואת ישמעאל בנו באופן הנראה כמאד אכזרי, וזה בדאי לא היה נעים לאברהם לעשות. והעולה על כולנה, נסיון העקדה, שבו הוצרך להקריב את בנו יחידו כקרבן — דבר שהיה נגד כל מציאותו ונגד כל השקפותיו, נוכפרט שמנהג עובדי עבודה זרה בימים ההם היה להקריב את בניהם כקרבן וכדאייתא בפרשת ראה [י"ב פל"א]: כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו כאש לאלהיהם, ואברהם היה תמיד מראה ומוכיח לכולם שה' שהוא אל רחום וחנון לא יבקש קרבן כזה מבריותיו, ועכשיו הוצרך הוא בעצמו לעשות כן, והרי זה המדרגה הנעלה ביותר בנסיון האדם, כלומר, לעשות פעולה הנוגדת מן הקצה אל הקצה את טבעיות האדם ומהותו אך ורק כדי למלאות רצונו של השי"ת. ורק כשעבר בהצלחה את כל הנסיונות האלו רק אז אמר אליו המלאך: כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה³⁵.

וכן הוא הדבר גם אצל יעקב. כל טבעו ומציאותו סלדו מהשקר; הזיוף והתעתוע היו אצלו בגדר עבודה זרה וגועל נפש. ולכן כשרצה ה' לנסות את מדת דביקות יעקב בה', לא מצא מקום יותר הגון לנסותו ממדת האמת, כי עכשיו הוכרח יעקב לפעול נגד מגמת חייו ועמדתו הבלתי פושרת בשביל האמת, ורק אם אמנם יעשה כן משום שנצטווה לעשות כן, אז יוברר ויוכחן כי כל מעשיו לשם שמים. ומבואר מזה שענין נטילת הברכות מעשו היה "מעשה העקדה" של יעקב. כל אחד מהאבות היה צריך לעבור "מעשה עקדה" — נסיון נגד מהותו וטבעו — כדי לזכות בשכר הנצחי של אבי העם הנבחר.

אלא³⁵ שעדיין יש להבין, מדוע באמת צותה רבקה את יעקב לשקר, ונפרט לפי מה שכתב רש"י שם, והוא מחז"ל, שעל פי הדיבור עשותה, וכי לא היתה אפשרות אחרת לפני המקום לגלגל את הברכות ליעקב בלי שיצטרך לשקר. ובמיוחד קשה זה להבין אחר שידענו שיעקב הוא עמוד האמת בעולם וכדכתיב חתן אמת ליעקב, וכל כך התרחק יעקב מהשקר עד שבמעשה דינה שהוצרכו לעסוק אתם במרמה לא דיבר אתם יעקב אלא השאיר את העסק עם אנשי שכם לבניו³⁶, וא"כ מדוע סיבב המקום שהברכות יחולו על ראש יעקב בדוקא על ידי השקר והתעתוע? ועיין ברמב"ן [לעיל כ"ה פל"ד] שכתב ח"ל: והשאלה על מאור עיניו שאלת עורי לב כי אם היתה סבה מאת השם הנה היא כדי שיברך את יעקב עכ"ל. וזה תימה, וכי לא היתה לו להקב"ה עצה אחרת שיקח יעקב הברכות רק על ידי עורון עיני יצחק?

אמנם נראה, שכמו שראינו אצל אברהם אבינו שהוצרך השי"ת לנסותו בעשר נסיונות עד שעלה ונתעלה למדרגתו הרוממה, כמו כן אצל יעקב היה צריך לעבור נסיון כדי לבחון את גודל מדרגתו ודביקותו בה', וכשנעייין נראה שהנסיונות שבהם נתנסה אברהם אבינו היו נסיונות נגד טבעו ומזגו, כי הלוא דרך אברהם בעולם היה לפרסם את שם ה' על ידי שהראה את מדת חסדו וטובו של המקום — "חסד לאברהם". עבודת השי"ת של אברהם היתה מיוסדת על מדת החסד של הקב"ה שהתגלמה באישיותו של אברהם. כל האלפים והרכבות שהצליח אברהם אבינו לקרב לה' היה על ידי החסד שעשה הוא עם הבריות, שבזה הוא הסביר לאנשים שמעשיו שופעים מכח מדת החסד של הקב"ה³⁷.